

Manual med praktisk information för mottagande kommuner vid en eventuell framtida flyktingmottagning på Åland

mars 2014

	sida
1. Introduktion	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Disposition	2
2. Checklista	3
2.1 Innan flyktingfamiljerna anländer	3
2.2 Vid ankomst/första tiden	7
2.3 Första halvåret	8
2.4 Fortlöpande	10
3. Juridiskt ramverk	11
4. Aktörer, roller och ansvarsfördelning	12
5. Finansiering av flyktingmottagning	15
6. Anpassat utdrag ur handbok om flyktingmottagning från riket	18
<i>Kapitel 5. Komma igång med integrationen</i>	
1. Första kvotflyktingarna i kommunen	19
2. Tväradministrativt samarbete	21
3. Tolkning	22
4. Hälsokontroller	23
5. Inledande kartläggning och integrationsutbildning	24
6. Integration/stöd till grundskolan och 6-åringar	25
7. Organisationer och föreningar stöder integrationen	26
8. Landsflykt är påfrestande för psyket	27
7. Lista över resursmaterial	29
Bilagor:	
A. Sammanfattning från hörande av sakkunniga	30
B. Lista över remissinstanser	36
C. Översikt hur flyktingmottagningen kan se ut, exempel från Janakkala kommun	37

1. Introduktion

1.1. Bakgrund

Åland har genom Mariehamns stad, tagit emot flera grupper kvotflyktingar, senast 2008. Under 2013 har frågan aktualiserats igen – inte minst mot bakgrund av den accelererande flyktingkrisen kopplat till kriget i Syrien – och flyktingmottagning har varit uppe för diskussion i flera åländska kommuner. Landskapsregeringen utsåg den 12 november 2013 en arbetsgrupp för att ta fram en manual med praktisk information för mottagande kommuner vid en framtida kvotflyktingmottagning på Åland. Medlemmar i gruppen har varit Johanna Fogelström (vik. integrationsordförande, Ålands landskapsregering), Carolina Sandell (vik. avdelningschef social- och miljöavdelningen, Ålands landskapsregering), Cecilia Berndtsson (Socialservicechef, Mariehamns stad), Andreas Lakso (vik. socialarbetare, Jomala kommun) samt Mikael Rosbäck (rektor vid Strandnäs skola, Mariehamns stad). Gruppen har sammanträtt 6 gånger och utgått från befintligt material samt hört relevanta instanser (*se bilaga*). På basen av detta har ett utkast på manual tagits fram som har skickats på remiss till ett urval instanser för kommentarer och förslag. Per 31 januari 2014 hade gruppen fått in 16 remissvar instanser som har diskuterats och tagits i beaktande i manualen.

1.2. Disposition

Det centrala avsnittet i manualen är checklistan (avsnitt 2). Den listar relevanta punkter innan en kvotflyktinggrupp anländer, direkt i anslutning till ankomst, det första halvåret och tiden som följer efter det. Den centrala aktören vid kvotflyktingmottagning är kommunen som ingår avtal om kvotflyktingmottagning. På Åland finns en stor variation vad gäller kommunernas storlek och kapacitet att svara upp mot allt som står listat i checklistan. Det kan vara så att flera kommuner ingår ett samarbete. Formerna för hur det kan se ut är en fråga för politisk dialog och beslutsfattande. Checklistan ska inte ses som en absolut mall, utan är tänkt att ge en översiktlig bild av alla komponenter och aktörer som behöver involveras i flyktingmottagning. Checklistan är tänkt att utgöra en startpunkt och kan modifieras enligt behov, förutsättningar och önskemål.

Avsnitt 3 listar de lagar och förordningar som finns både på landskapsnivå och på riksnivå som styr frågor kopplat till flyktingmottagning och integration. Flyktingmottagning och integration går hand i hand. Avsnitt 4 listar olika aktörer och myndighetsnivåer som är inbegripna i flyktingmottagning, deras huvudsakliga ansvar och uppgifter. Avsnitt 5 tar upp hur finansieringen av flyktingmottagningen ser ut, d.v.s. vilka ersättningar och bidrag kan aktörer få från riksmyndigheter och vilka kostnader som bör rymmas inom ordinarie budget.

Vi har även inkluderat ett utdrag ur en handbok för kommunerna vid flyktingmottagning som är framtagen i riket (avsnitt 6). Den har så långt som möjligt modifierats för att passa de förhållanden som råder på Åland. Det här avsnittet kan läsas för att sätta checklistan i ett sammanhang. I avsnitt 7 finns några tips för vidare läsning och kontakt.

Som bilaga finns en lista över sakkunniga som konsulterats av arbetsgruppen och deras kommentarer och rekommendationer. Det finns även en lista över vilka instanser som har fått förfrågan att ingå i remissrundan. Slutligen en schematisk överblick hur flyktingmottagning kan se ut, hämtad från Janakkala kommun i riket. (16 921 invånare)

2. Checklista för mottagning av kvotflyktingar¹

3.1 Innan flyktingfamiljerna anländer			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/kommentarer
	<ul style="list-style-type: none"> - Efter att kommunen fattat beslut om att ta emot flyktingar, får man information om personerna/gruppen via migrationsverket/NTM-centralen. Detta möjliggör förberedelserna utifrån hur familjesammansättningarna ser ut (finns visst utrymme att ha önskemål om detta), och vilka särskilda behov finns, etc. <ul style="list-style-type: none"> ○ Finns särskilda hälso- och sjukvårdsbehov => kontakta ÅHS så fort som möjligt ○ Skissa på en mottagningsplan och schema. Vad behövs, vem är involverad, när bör det ske, hur ska kostnader täckas och av vem, etc. (se nedan) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kommunfullmäktige beslutar, 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunen budgeterar. Sk 'kalkylerad ersättning' som fås från riket när man tecknat avtal kan användas till att anställa personal eller ordna andra integrationsfrämjande åtgärder.
	<ul style="list-style-type: none"> - Organisera arbetet: <ul style="list-style-type: none"> ○ utse/anställ en samordnare ○ tvärsektorielt samarbete nödvändigt: sätt ihop ett nätverk av berörda anställda (vård, socialtjänst, skola, barnomsorg, ungdom, sport/fritid, Ams, stödpersoner, föreningar). <ul style="list-style-type: none"> ▪ Var noga med att gå igenom förväntningar, tydlig fördelning av roller och avtal (kostnadsfördelning) ▪ Klargör från början vilken information 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kommunstyrelse/-direktör ansvarig för att anställa/utse samordnare² ○ Samordnare sammankallar nätverk/gemensamma möten (ev. i samråd/samarbete med LRs integrationssamordnare) 	<p><i>Erfarenheter från Mariehamns stad pekar på att det är en heltidssysselsättning att samordna flyktingmottagningen. (kan vara bra att fördela roller på fler personer). Man bör avsätta resurser för detta - framförallt i inledande faser.</i></p>

¹ Listan är utformad enligt vad som gäller för *kvotflyktingar*.

² Kan vara en tjänst eller fler. En [utredning från Sibbo](#) baserat på mottagning av 25 flyktingar, uppskattar att det behövs en invandringskoordinator (100% tjänst) och en flyktinghandledare (50% tjänst) – handledaren behövs särskilt inledningsvis.

3.1 Innan flyktingfamiljerna anländer			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/kommentarer
	<p>om flyktingarna som de olika aktörerna ska ta del av (integritetsskydd viktigt)</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ se över ev. samordning/samarbete med andra kommuner ○ samordna även med landskapsregeringen 		
	<p>- Förbered kommunen och andra berörda aktörer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Håll informationsmöte(n) med anställda och befolkningen. (bjud in media, ev. skicka ut infoblad till alla hushåll/info i kommunbladet) ○ Utbilda personal/se över kompetens. (inklusive beredskap för att arbeta med klienter som inte kan läsa och skriva) ○ Se till att kommunen har ett integrationsprogram på plats (ett formellt krav för att kunna skriva avtal om flyktingmottagning) ○ Mobilisera föreningar och organisationer: kartlägg vilka resurser och möjligheter de har att vara med i flyktingmottagningsarbetet och integrationsfrämjande aktiviteter. (presentera hur andra aktörers uppdrag ser ut och identifiera var det finns luckor där tredje sektorn kan spela roll) ○ Utse vänfamiljer/stödpersoner så varje flyktingfamilj har en tilldelad kontaktperson redan vid ankomst. (Röda Korset har utbildningsmaterial/resursmaterial om vänverksamhet) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Arbetsgivarrepresentant på respektive relevant arbetsplats/samordning genom nätverksgrupp. ○ Arbetsgivare (ansvarar för utbildning av sin personal) ○ kommunfullmäktige ○ samordnaren, tillsammans med nätverk ○ samordnare i samarbete med föreningar och organisationer 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Integrationsprogram omnämnt i ÅFS 2012:74, 26-27§ ○ Fundera på om föreningar kan söka extra anslag från kommunen/LR? <p><i>Kan vara bra att vara fler stödpersoner per familj, kan bli tungt för en person.</i></p>

3.1 Innan flyktingfamiljerna anländer			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/kommentarer
	<ul style="list-style-type: none"> - Hitta lägenheter/ boende och inredning (möbler, lampor, husgeråd, sängkläder, handdukar, etc). Är det vinter? Kanske behövs varma kläder/skor... <ul style="list-style-type: none"> o Hyresavtal, elavtal, etc skrivs vanligtvis inledningsvis i kommunens namn tills dess att flyktingfamiljen är redo att ta över) o Om möjligt placera <u>inte</u> alla familjer i samma hus/område o Förtydliga med bostadsbolaget vilka tjänster som ingår/inte ingår i relationen till de nya hyresgästerna och vilken roll bostadsbolaget har (<i>erf. från Mhamn där Marstad förväntades stå tillfoga med informationstjänster och rådgivning i bostadsfrågor, något de anser inte ingår i deras uppdrag</i>) o Sammanställ resurs/infopärm på flyktingarnas modersmål med basinformation om samhälle/bostad/vård/utbildning/nödnummer.. 	<ul style="list-style-type: none"> o Samordnare tillsammans med kommunala bostadsbolaget/andra fastighetsägare. Ev. frivilliga hjälpa till med inredning/kläder. 	<ul style="list-style-type: none"> o Erfarenhet från Mariehamn att det är resurskrävande att ställa i ordning bostäderna
	<ul style="list-style-type: none"> - Ordna med tolkning när flyktingarnas språk är känt, antingen en tolk på plats* eller fjärrtolk. Behöver bokas upp på förhand, tex genom <i>Semantix</i> (www.semantix.se/ www.semantix.fi/), <i>Tolkningscentralen (Vasa)</i> - <i>*kan vara nödvändigt att ha en tolk på plats inledningsvis (önskemål tex från ÅHS och inledande hälsoundersökningar och vaccinationer)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> o Samordnare i dialog med andra instanser/aktörer o Notera tolkens roll, viktigt med opartiskhet/professionalism i officiella sammanhang. 	<ul style="list-style-type: none"> o <i>Notera att det tar dubbelt så lång tid att sköta ett ärende via tolk än om man gör det på ett språk.</i> o Observera att var och en myndighet har eget ansvar för att beställa tolk.
	<ul style="list-style-type: none"> - "kamrathandledare" (personer som talar samma språk 	<ul style="list-style-type: none"> o Ev. utöver vänfamiljer/ 	

3.1 Innan flyktingfamiljerna anländer			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/kommentarer
	<p>som flyktinggruppen redan bosatt på Åland kan anlitas som hjälp/stöd för vardagliga sysslor, men inte som tolk för myndighets- eller hälsovårdsärenden) Utse/anställ/ev. frivilliga</p>	<p>stödpersoner. Samordnare i dialog med föreningar, organisationer</p>	
	<p>- Kontakta skolor, daghem, omsorgsförbund och liknande (om personer med funktionsnedsättning är med bland gruppen) . <i>Strandnäs skola i Mariehamn har gedigen erfarenhet av flyktingelever. (ev. kan Strandnäs skola ombes att utarbeta mer specad information till skolor) Mhamn även erf inom barnomsorgen.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnare ○ För barnomsorg: involvera barnomsorgschef i förberedande arbete. ○ För skolan är det skolnämnden i kommunen som beslutar om utbildningsarrangemang. 	
	<p>- Ordna med Integrationsutbildning: språk och andra färdigheter (vuxna personer) introduktion till samhällslivet på Åland för de vuxna i gruppen (samhällsinformation kan med fördel ges på flyktingarnas eget språk och i flera omgångar).</p> <p>-</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnaren kontaktar LR utbildningsbyrån i god tid för att diskutera och planera. ○ För vuxenutbildningen behövs en samordning av efterfrågan på olika slags utbildningsinsatser.. 	<p>Notera att det är landskapsregeringen som upphandlar integrationsutbildning. (för närvarande är utförare av undervisningen Medis) Rek från Medis att ordna egen kurs för flyktinggruppen.</p>
	<p>- Notera att det kan ta flera månader innan gruppen kommer efter beslut/avtal. Därför bör arrangemang vara så flexibla som möjligt.</p>	<p>---</p>	

3.2 Vid ankomst/första tiden			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	<ul style="list-style-type: none"> - Ankomst (välkomstgrupp/stödpersoner/tolk/lära känna den nya miljön) Vänverksamhet och stödpersoner³ - Kontakta polis och gränsbevakning före ankomst - Se till att ha med vårdpersonal på plats vid ankomst - Notera att de nyanlända kan vara utmattade och i behov av vila de första dagarna 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommun/Röda Korset med vid ankomst 	<ul style="list-style-type: none"> - Utöver samordnare kan det behövas ytterligare personal att utföra mer praktiska uppdrag
	<ul style="list-style-type: none"> - Mat för första dagarna (och andra basartiklar, toapapper, etc) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommun/Kolla med Röda Korset /frivilliga föreningar? 	
	<ul style="list-style-type: none"> - Gör schema och boka tider för hälsokontroller vuxna män/kvinnor, barn, personer med särskilda behov (boka tolk för hälsokontroller) - Ordna logistik och transport för att komma till/från hälsokontroller 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommun/ (ev. Möjlighet att köpa tjänst från Röda Korset) - Ev. avtal med transport/taxiföretag 	<ul style="list-style-type: none"> - Rek. att ÅHS har en personal med koordinerande roll vad gäller hälso- och sjukvården för flyktingfamiljerna. (både fysisk och psykisk vård)
	<ul style="list-style-type: none"> - Ordna informationstillfälle(n) om hur hälso- och sjukvården fungerar på Åland 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnaren tillsammans med ÅHS hälsoinformatör (om sådan utsetts, vilket rekommenderas) 	
	<ul style="list-style-type: none"> - Ordna informationstillfälle(n) om hur barnomsorg, skola och utbildning fungerar på Åland 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnaren tillsammans med representanter från respektive sektor. 	Resursmaterial: "Föräldrar på Åland" (Röda Korset/Mariehamns stad). Mariehamns stad broschyr: "Välkommen till barnomsorgen" finns på flera språk
	<ul style="list-style-type: none"> - Hjälp med all administrativ registrering tex magistrat, 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnare. 	

³ Kan vara bra med fler kontakt-/stödpersoner per familj, eftersom det kan bli betungande för en.

3.2 Vid ankomst/första tiden			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	FPA, bank, polis) <ul style="list-style-type: none"> ○ (obs. noga att stavning av namn blir rätt från början, liksom födelsedatum -> kan annars bli problem senare om man vill söka finländskt medborgarskap om man har gjort ändringar). - Ordna logistik och transport för att komma till/från alla administrativa möten	- Viktigt med hjälp att införsäkra sig vid FPA för att få rätt till olika bidrag och förmåner.	

3.3 Första halvåret ->			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	- Inledande kartläggning (Ams för personer i yrkesför ålder, kommunen för övriga) - individuell integrationsplan (samma ansvarsfördelning ams-kommun)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ams ○ Kommun (soc kansli) <i>Viktigt med nära samarbete Ams-kommun/samordnare för helhetsperspektiv.</i>	Ev. behövs ytterligare personal/resursförstärkning på Ams beroende på gruppens storlek?
	- Vuxna personer i gruppen börjar sin integrationsutbildning: språk och andra färdigheter (vuxna personer)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samordnaren har sedan tidigare kontaktat LR utbildningsbyrån i god tid för att diskutera och planera. (se punkt 3.1 ovan) 	
	- Undersök möjligheter för flyktingfamiljerna att få stöd med familjeadministrativa och – vardagsekonomiska frågor (<i>tex Folkhälsan bedriver familjerådgivning och –terapi, ekonomi- och skuldrådgivning med projektet Bli int blåst med grundläggande praktisk ekonomi- och</i>	<ul style="list-style-type: none"> ○ samordnare 	

3.3 Första halvåret ->			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	<i>samhällskunskap. Marthorna har hållit i ett projekt med titeln 'hantera vardagen' som kan inspirera)</i>		
	- Barnomsorg: stöd till mottagande daghem. Introduktion till föräldrar om hur barnomsorg sköts på Åland (resurspärm <i>Föräldrar på Åland finns, Mariehamns stad broschyr: "Välkommen till barnomsorgen" finns på flera språk</i>)	○ Barnomsorgen	visst extra stöd för språkundervisning kan sökas från LR (ev. LR budgetera för extra medel)
	- Grundskola: <i>Rek från Strandnäs att bra om flyktingelever får bilda egen grupp för stöd i svenska (har andra behov än ev. andra elever som får stödundervisning i svenska)</i>	○ Skolan.	(LR budgetera för stödundervisning)
	- Samarbete med organisationer och föreningar för aktiviteter som kan stödja flyktingfamiljernas introduktion, fritidsaktiviteter för barn och vuxna och integration i allmänhet. <i>(tex Folkhälsan bedriver barn-, ungdoms-, handikapp- och livsstilsverksamhet, i vilken ingår simundervisning och bassängterapi, hälsofrämjande verksamhet med infotek, familjecaféer, självhjälsgrupper, föräldrautbildning m.m.)</i>	○ Samordnare i samarbete med föreningar	
	- Psykisk (o)hälsa: så snabbt som möjligt få hjälp med psykisk hälsa och traumabearbetning. - Personal som arbetar med flyktingar bör få fortbildning vad gäller psykiska processer kopplat till migration. - Kartlägg vilken hjälp finns att få lokalt och för vilken hjälp man får söka utifrån (största städerna har trauma	- ÅHS ansvarig att tillhandahålla vård. - Fortbildning av personal kan ev. samordnas på LR-nivå - Samordnare i samarbete med ÅHS	

3.3 Första halvåret ->			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	terapi och kristerapi)		
	- Uppföljning med fler informationstillfällen om hur hälso- sjukvård fungerar (och annat tex socialförsäkring, barnomsorg, skolan, etc)	- Samordnare i dialog med berörda instanser	
	- Ordna välkomstceremoni för att välkomna flyktingarna till kommunen/Åland t ex i Stadshuset (eller annan lämplig lokal) - Ordna studiebesök till institutioner och företag, utflykter och även rundtur på Åland så att flyktingfamiljerna kan orientera sig och bilda en uppfattning om var de har hamnat.	- kommunens ledning/ Samordnare - samordnare	

3.4 Fortlöpande ->			
check	Vad	Vem/ansvarig – utse	Resurser/Budget/ kommentarer
	- Följ upp hur integrationen av de nya kommuninvånarna går, inklusive hälsotillstånd	- Samordnare i dialog med berörda instanser	
	- Dokumentera erfarenheter, uppdatera/modifiera den här checklistan (hjälp för framtiden)	- Samordnare i dialog med berörda instanser	
	- Fortsätta dialog och informationsmöten/träffar med lokalbefolkningen (?)	- Samordnare ev. i samarbete med föreningar	
	- Fortsätta informationsträffar/ frågestunder med flyktinggruppen (eller familjevis) för att fånga upp frågeställningar, etc	- Samordnare	

3. Juridiskt ramverk

I **utlänningslagen** bestäms om inlämning, utredning och annan behandling av asylansökan. Det bestäms även om flyktingkvoten, uttagningen av kvoten och villkoren för att en utlänning ska upptas i flyktingkvoten. www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040301

I **lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd** bestäms om ordnandet av mottagande av asylsökande. www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110746

Åtgärderna för att främja integration är desamma för flyktingar som för andra som innehar och har fått uppehållstillstånd, och som föreskrivs i **lagen om främjande av integration**.
www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2010/20101386

Åland har antagit en **landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74)**. Den trädde i kraft 1 januari 2013 och kompletteras av tillämpningsanvisningar som trädde i kraft den 24 januari 2013:

www.regeringen.ax/.composer/upload/modules/lagar/afs2012_nr74.pdf
www.regeringen.ax/.composer/upload/kansli/tillampningsanvisning.pdf

Landskapslagen omfattar inte flyktingmottagning och asylfrågor. För dessa områden hänvisas till rikslagen om främjande av integration, särskilt kapitel 5 och 6. Däremot är skrivningarna om integration i den åländska lagen tillämpbara även för kvotflyktingar.

EU:s asyl- och flyktingpolitik och lagstiftning är av stor betydelse för Finland. Från och med 1999 har EU utvecklat ett gemensamt europeiskt asylsystem och de tillhörande bestämmelserna har satts i kraft nationellt. Medlemsländernas nationella lagstiftning och praxis har gjorts enhetligt, men man är fortfarande långt ifrån ett helt gemensamt system. Bestämmelserna utvecklas fortfarande. Inrikesministeriet har 2013 tillsatt ett projekt för det gemensamma europeiska asylsystemet. I projektet utreder man vilka förändringar direktiv och förordningar som godkänns på EU-nivå medför för vår nationella lagstiftning, och bereder de lagstiftningsändringar som behövs.

4. Aktörer, roller och ansvarsfördelning vid mottagande av kvotflyktingar

Riket

Arbets- och Näringsministeriet

- Ansvariga för koordinering av kommunplatser för flyktingar på rikstäckande plan
- Ansvariga på riksnivå för integrationsfrågor

Migrationsverket

- ämbetsverk som är underställt inrikesministeriet
- verkställer uttagningsbeslut (kvotflyktingar)
- migrationsverket ansvarar för placeringen av kvotflyktingar i kommunen via NTM-centralerna

Närings-, trafik- och miljöcentralerna (NTM-centralerna)

- Ansvariga för anvisande till kommuner av kvotflyktingar samt asylsökande som fått uppehållstillstånd på regionalt plan. Skriver avtal med kommunerna om anvisning/mottagning av flyktingar.
- Behandlar och betalar ersättningarna till kommunerna
- Egentliga Finlands NTM-central har sedan 1 januari 2014 behörighet att sluta avtal om flyktingmottagning med kommuner på Åland.

Finlands Röda Kors

- Tar emot flyktingarna på Helsingfors-Vanda flygplats. Hjälper till med formaliteterna på flygplatsen och hjälper vid behov flyktingarna vidare till anslutningsflyg.

Kommun

- Ansvarar för mottagning och integration
- Samordnar med relevanta instanser

Åland

Flyktingmottagning och integration går hand i hand. Så fort flyktingarna anlänt börjar i princip integrationsprocessen och flyktingarna omfattas av lagen om främjande av integration på samma sätt som andra invandrargrupper. Eftersom det ofta handlar om planerad mottagning av en grupp, kan särskilda arrangemang göras t.ex. vad gäller språkundervisning och introduktion till det nya samhället.

Kommunen

Ansvar: beslutar om flyktingmottagning, skriver avtal med NTM-centralen, ansvarar för övergripande samordning, inledande praktiska arrangemang, ansvarar för flyktingarnas integration i all kommunal verksamhet. Tillämpar skrivningarna i ÅFS 2012:74

- Ingår avtal med NTM-centralen
- Utgår från sitt kommunala integrationsprogram som bas (kommunalt integrationsprogram är ett formellt krav för att kunna ingå avtal)
- Anställer/utser samordnare
- Ansvarar för praktiska arrangemang kring mottagningen (se checklisten)
- Budgeterar, planerar och genomför allt som rör kommunala tjänster
- Ombesörjer att tolk finns om/när det behövs
- Gör inledande kartläggningar och integrationsplaner för barn/unga/familjer/vuxna personer utanför arbetsmarknaden.
- Har nära samarbete med Ams vad gäller integrationsplaner för personer som är registrerade hos Ams.

- Har övergripande ansvar för den nya gruppens etablering och främsta kontaktinstans för den nya gruppen.
- Har samordningsansvar med andra relevanta aktörer och instanser

Landskapsregeringen

Ansvar: Budgeterar och planerar för insatser som faller inom LRs ansvarsområden.

Samordningsansvar för att utveckla och följa upp/utvärdera integrationspolitiken på Åland.

- Ev. extra behov budget/personalresurs efter dialog med Ams, ÅHS...
- Budgeterar för och sluter avtal (med lämplig utbildningsaktör) om integrationsutbildning för vuxna flyktingar
- Budgeterar för integrationsstöd (utkomstskydd) för vuxna flyktingar registrerade hos Ams
- Budgeterar för ev. sociala förmåner som är särskilda för Åland (ev. mellanskillnad i utkomststöd om åländsk mottagarkommun får ersättning från NTM enligt nivåer i riket, barnbidrag och andra sociala förmåner)
- Budgeterar för stödundervisning i svenska inom barnomsorg och grundskola
- Planerar för ev. insatser för ungdomar i gruppen som faller utanför grundskolan
- LR kan välja att planera och budgetera för insatser som kan ses gagna fler aktörer och samhället i stort även om det faller utanför strikt ansvarsområde. (tex fortbildning av personal, informationsinsatser gentemot personal och allmänhet)
- Har nära dialog med mottagande kommun om hur mottagningen och integrationen fortlöper

Ams

Ansvar: Integrationsansvar för personer som är arbetsökande och registrerade hos Ams.

Tillhandahåller arbetsmarknadsservice och åtgärder som främjar sysselsättning och integration. Ser till att Ams tjänster lämpar sig för invandrare (inkluderar personer med sk flyktingstatus). Tillämpar skrivningarna i ÅFS 2012:74

- Gör inledande kartläggningar och integrationsplaner för personer som är registrerade hos Ams.
- Anvisar till lämplig integrationsutbildning, men även andra åtgärder som främjar integration. Kräver nära samarbete med kommunen eftersom integrationsplanen måste omfatta mer än ev. språkkurser och fortbildning (tex meningsfull fritid, stöd-/vänverksamhet, etc.)
- Ombesörjer att tolk finns om/när det behövs

ÅHS

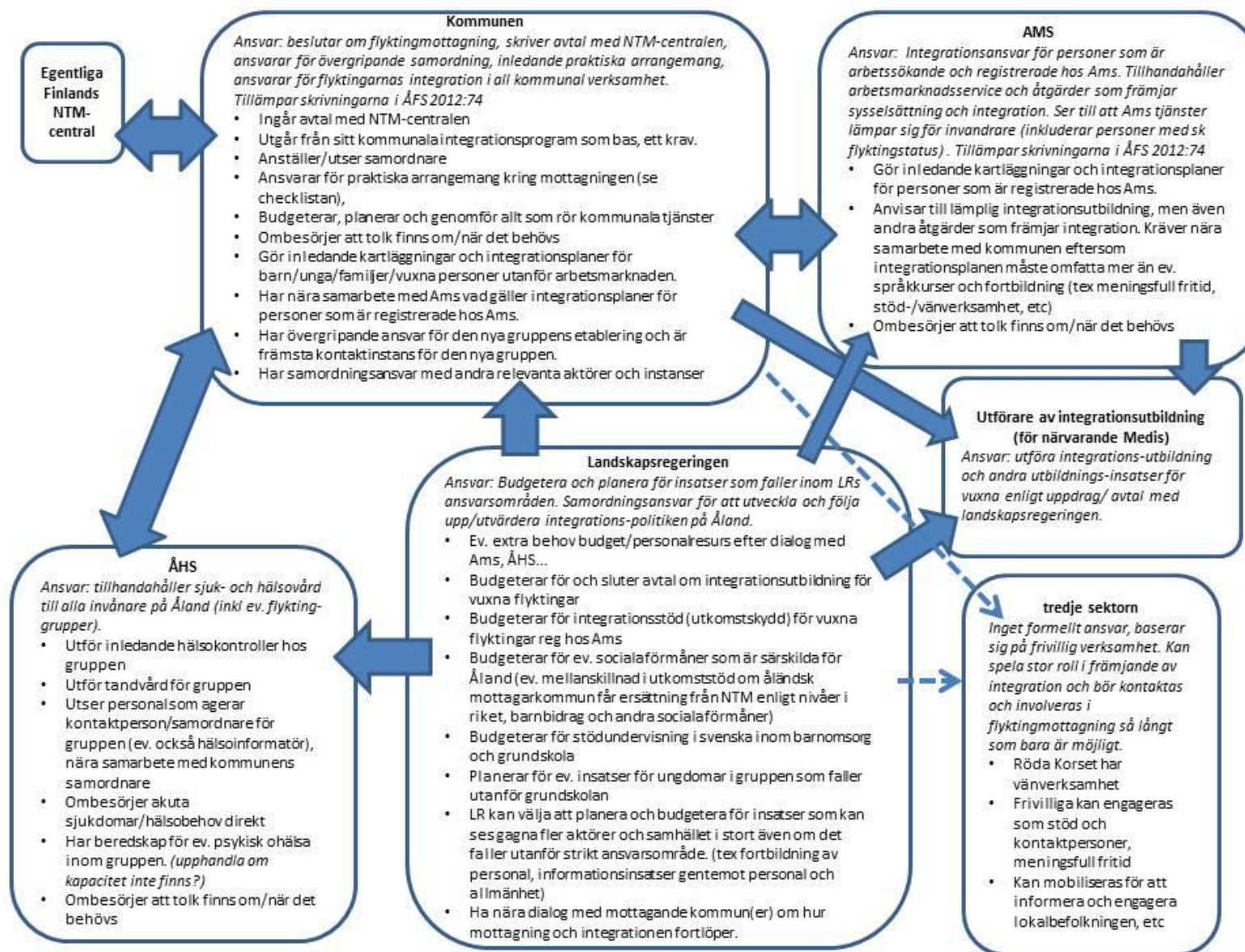
Ansvar: tillhandahåller sjuk- och hälsovård till alla invånare på Åland (inkl ev. flyktinggrupper).

- Utför inledande hälsokontroller hos gruppen (del av ordinarie hälsovårdsbudget)
- Utför tandvård för gruppen (del av ordinarie hälsovårdsbudget, flyktingar prioriterad grupp)
- Utser personal som agerar kontaktperson/samordnare för gruppen (ev. också hälsoinformatör), nära samarbete med kommunens samordnare
- Ombesörjer akuta sjukdomar/hälsobehov direkt
- Har beredskap för ev. psykisk ohälsa inom gruppen. (*upphandla om kapacitet inte finns?*)
- Ombesörjer att tolk finns om/när det behövs

Tredje sektorn/ Frivilligsektorn

Har inget formellt ansvar, baserar sig på frivillig verksamhet. Kan spela stor roll i främjande av integration och bör kontaktas och involveras i flyktingmottagning så långt som bara är möjligt.

- Röda Korset har vänverksamhet
- Frivilliga kan engageras som stöd och kontaktpersoner, meningsfull fritid.
- Kan mobiliseras för att informera och engagera lokalbefolkningen, etc

5. Finansiering av flyktingmottagning⁴

Finska staten ersätter en del av kostnaderna som uppstår i kommunen i samband med flyktingmottagning. För att en kommun ska kunna ta del av ersättningarna krävs att den har ingått avtal om flyktingmottagning med Egentliga Finlands NTM-central och att kommunen har ett integrationsprogram antaget av kommunfullmäktige. Ersättningarna av kostnaderna regleras i integrationslagen och statsrådets beslut om mottagande av flyktingar. De finns beskrivna i anvisningar som arbets- och näringsministeriet har tagit fram.⁵

I skrivande stund (mars 2014) saknas hänvisning i rikslagen om främjande av integration (1386/2010) till åländska integrationslagen (ÅFS 2012:74) och en ändring i lagen behövs innan kommuner på Åland kan ta del av ersättningarna. Det är beräknat att Finlands riksdag ska kunna godkänna en lagändring under hösten 2014. Under beredningsperioden är det rekommenderat att åländska kommuner som är intresserade av flyktingmottagning bereder och antar ett integrationsprogram. På så sätt finns förutsättningar att ingå avtal om flyktingmottagning på Åland mot slutet av 2014/ början av 2015.

Ersättningssystemet som riktar sig till kommuner omfattar:

- Kalkylerade ersättningar (fasta belopp)
- Ersättning enligt faktiska kostnader och så kallade särskilda kostnader

En av lagändringarna som behövs är kopplat till att sjuk- och hälsovård på Åland sker i landskapets regi och inte kommunernas. Formerna för hur ersättningarna kommer att administreras är i skrivande stund inte klarlagda. ÅHNS kommer att kunna fakturera NTM direkt eller gå via mottagande kommun. Nedan är listat hur ersättningarna ser ut även för kostnader kopplat till sjuk- och hälsovård.

På följande sidor följer en överblick av kostnadsfördelning och ersättningar. Det kan hända att några detaljer kommer behöva justeras till följd av den fortgående dialogen med riksmyndigheter. Syftet här är att ge en överblick i stora drag som kan vägleda kommunernas beslutsfattande och planering.

⁴ Uppställning hämtad till stor del från [Sibbo utredning](#), anpassad här till åländska förhållanden, samt [handbok om mottagande flyktingar](#) ss 9-12. (se ref. listan för länkar)

⁵ www.finlex.fi/data/normit/41542-TEM2331ruAllekirjoitettu_ruotsinkielinen_ohje.pdf

KOMMUNEN		
Objekt för ersättningen	Ersättningsgrund	Ersättningstid
Kalkylerade ersättningar		
Handleding av och rådgivning åt flyktingar. (kan även användas till annan verksamhet som stöder integrationen av personer som hör till målgruppen)	<ul style="list-style-type: none"> - Personer under 7 år: 6 845 €/år - Personer över 7 år: 2 300 €/år <p>En schablon, kostnaderna behöver inte särredovisas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kvotflyktingar 4 år - Flyktingar som kommit via asylförfarande 3 år⁶
Kostnadsbaserade ersättningar		
Integrationsstöd i form av utkomststöd	- Enligt de faktiska kostnaderna	- Högst 3 år
Tolkningskostnader som uppstått i samband med integrationsfrämjande tjänster och socialtjänster som kommunen ordnat	- Enligt de faktiska kostnaderna	- Ingen tidsgräns
Specialkostnader: <ul style="list-style-type: none"> - Anordnande av långvarig socialvård till följd av sjukdom eller skada - Specifika kostnader för socialväsendet (tex barnskydd) - Särskilda åldringsvårdsåtgärder - Tjänster för barn och unga personer som vistas i landet utan vårdnadshavare - Hyror för den tid bostäder hålls reserverade - Utgifter som tillkommer kommunen av andra speciella orsaker. 	<ul style="list-style-type: none"> - Enligt de faktiska kostnaderna - Kostnaderna ska vara ansevärd, dvs högre än den kalkylerade ersättningen (2 300 €/år). 	- Högst 10 år
Återflyttningsbidrag till person som återvänder permanent till sitt utreseland.	- Rese- och flyttkostnader (enligt realiserade kostnader eller kalkylerad ersättning, engångsbelopp)	- Ingen tidsgräns
Kostnader utan ersättning från staten		
Personalens utbildningskostnader	- Ingen ersättning från staten	-
Kostnader med ersättning från Landskapsregeringen		
Särskilda kostnader inom grundskolan	- Svenska språkstöd för barn med annat modersmål än svenska	-

⁶ På Åland har diskussionen om flyktingmottagning kretsat kring kvotflyktingar. Andra personer med s.k. flyktingstatus kan också välja frivilligt att flytta till Åland. Den nya hemkommunen på Åland kan ansöka om ersättningar för kostnader om man har ett giltigt avtal om flyktingmottagning med NTM.

ÅHS (hälso- och sjukvård)		
Kostnad	Ersätter staten på utgiftsgrund	Förklaring/kommentar
Säkra kostnader		
Inledande hälsokontroll	- Nej	- Bör ingå i ÅHS vanliga budget
Tandvård	- Nej	- Flyktingar med som prioriterad grupp för ÅHS tandvård
Kostnadsbaserade ersättningar		
Särskilda kostnader för sjuk- och hälsovård	- Ja, enligt de faktiska kostnaderna - Kostnaderna ska vara ansevärdiga, dvs högre än den kalkylerade ersättningen (2 300 €/år).	- Högst 10 år
Tolkningskostnader som uppstått i samband med hälso- och sjukvårdstjänster för personer som hör till målgruppen	- Ja, enligt de faktiska kostnaderna	- Ingen tidsgräns
Kostnader utan ersättning från staten		
Personalens utbildningskostnader	- Ingen ersättning från staten	-

Det förekommer även kostnader på landskapsnivå som bör planeras och budgeteras för enligt samma principer som följer lagen om integrationsfrämjande. (dessa ligger utanför avtal med NTM och utan särskilda ersättningar från riket).

Landskapsregeringen (LR)
Integrationsstöd i form av utkomstskydd (utbetalas via AMS)
Tolkningskostnader som uppstått i samband med utförande av AMS tjänster och vägledning
Anordnande av integrationsutbildning för vuxna (som t.ex. SFI, kan även vara andra upplägg) – utbildningsbyrå vid LR planerar, upphandlar, budgeterar
Extra språkstöd för barn inom barnomsorg (social och miljöavdelningen) och grundskolan (utbildningsavdelningen)
Ev. insatser för ungdomar i gruppen som faller utanför grundskolan.
LR kan välja att planera och budgetera för insatser som kan ses gagna fler aktörer och samhället i stort även om det faller utanför strikt ansvarsområde (tex fortbildning av personal, informationsinsatser gentemot personal och allmänhet, framtagande av resursmaterial)

6. Utdrag ur handbok om flyktingmottagning från riket⁷

Arbets- och näringsministeriet har 2013 publicerat en [handbok för flyktingmottagning](#). Här följer ett modifierat utdrag som kan vara till praktisk hjälp för åländska kommuner vid ev. flyktingmottagning. Texten har anpassats till åländska förhållanden så långt som möjligt där det varit relevant.

5. Komma igång med integrationen

- 5.1. Första kvotflyktingarna i kommunen
- 5.2. Tväradministrativt samarbete
- 5.3. Tolkning
- 5.4. Hälsokontroller
- 5.5. Inledande kartläggning och integrationsutbildning
- 5.6. Integration/stöd till grundskolan och 6-åringar
- 5.7. Organisationer stöder integrationen
- 5.8. Landsflykt är påfrestande för psyket

Flyktingadministrationen är organiserad på olika sätt i olika kommuner. Mest påverkas den av kommunens storlek och antalet flyktingar i kommunen. I programmet för integrationsfrämjande som varje kommun ska göra upp (ÅFS 2012:74, 26-27 §), ska det fastställas vilken organisation som ansvarar för vad.

Kommunen är allmänt ansvarig och samordningsansvarig för utvecklingen, planeringen och uppföljningen av integrationen på lokal nivå. Kommunerna kan samarbeta regionalt med grannkommunerna vad gäller integrationen. Integration är ett sektorsövergripande samarbete där samarbetsparterna förutom kommunen består av Ams, polisen samt organisationer, föreningar och samfund på orten. På Åland är även landskapsregeringen en samarbetspartner (framförallt vad gäller upphandlandet av språkundervisning för invandrare som för närvarande utförs av Medborgarinstitutet i Mariehamn).

Flyktingarnas väg till kommuninvånare

Personer som fått internationellt skydd kan komma till kommunen som kvotflykting direkt från utlandet eller från en förläggning enligt avtal mellan NTM-centralen och kommunen. En person som har fått uppehållstillstånd kan även på eget initiativ flytta från en förläggning till kommunen. Checklistan i det här dokumentet avser dock specifikt mottagning av kvotflyktingar.

Kvotflyktingar kommer alltid till kommunen enligt överenskommelse och de behöver mycket stöd och vägledning i början. Personer som flyttar till kommunen på eget initiativ har åtminstone någon slags bostad och erfarenhet av hur det är att leva i Finland. De handleds vidare i servicesystemet från fas till fas och enligt behov.

Det är en stor förändring för en människa att slå sig ner i ett nytt land och det går sällan helt friktionsfritt. Därför är det bra för dem som arbetar med detta att vara insatta i de olika faserna i invandningsprocessen.

⁷ Inkluderad med godkännande av projektledaren för VIPRO projektet som har publicerat handboken.

5.1. Första kvotflyktingarna i kommunen

När kommunen bereder beslutet om att ta emot kvotflyktingar går man först tillsammans med den regionala NTM-centralen (för Ålands del Egentliga Finlands NTM-central i Åbo) igenom vilka etniska grupper flyktingarna representerar, vilka olika slags familjer gruppen består av och när de kan anlända till landet. Under förhandlingarna försöker man beakta kommunens önskemål och sammanställa en så balanserad grupp som möjligt så att den består av personer i alla åldrar, familjer och ensamstående samt vuxna och barn.

Finland är bundet att i sin kvot även ta emot s.k. nödfall, vilket bland annat innebär personer som behöver särskild medicinsk vård, och ensamstående mödrar med barn. När man placerar dessa personer försöker man beakta vilka möjligheter kommunen har att ordna den hälso- och sjukvård och andra tjänster som flyktingarnas sjukdom eller skada kräver.

Lära känna en ny grupp

När kommunen för första gången eller för första gången på länge ska ta emot en ny grupp med kvotflyktingar kan den be NTM-centralen ordna ett informationstillfälle om nykomlingarna. En representant från Migrationsverket kan också delta i sådana här tillfällen och berätta om flyktingarnas situation. Om det sedan tidigare finns personer som hör till samma grupp på orten eller i Finland lönar det sig också att vända sig till dem för att få mer information.

Det är skäl att informera kommuninvånarna om att en ny grupp kommer att bosätta sig på orten, och det gör man bäst med hjälp av lokala medier. Kvotflyktingar anländer ofta till landet direkt från lägerförhållanden eller andra svåra omständigheter, vilket innebär att de knappt har med sig några saker alls. De kan också ha otillräcklig klädsel, i synnerhet med tanke på de finska vinterförhållandena. Kommuninvånarna och organisationerna i regionen kan motiveras till att vara med och donera kläder och husgeråd åt dem.

Om kommunen inte har haft en kvotflyktinggrupp tidigare är det bra att sätta ihop ett eget team för det, som oftast har placerats inom socialväsendet. Det kan ta månader innan gruppen anländer till orten. Det beror oftast på formaliteter i samband med att de ska lämna utreselandet. Av denna anledning lönar det sig att ha så flexibla arrangemang som möjligt.

Bostad först

Det viktigaste är att reservera lämpliga bostäder åt flyktingarna. Om det är möjligt ska man inte placera hela gruppen i ett och samma hus eller i samma förort. Vanligtvis måste kommunen först skriva hyres- och elavtal i sitt eget namn och sedan överförs de på de egentliga innehavarna. Många gånger känner inte ens de finländska myndigheterna till ett exakt datum för när kvotflyktingarna anländer. Detta medför utmaningar när man ska ordna bostadsfrågorna i kommunen. Kommunen kan få ersättning av staten för den tid som kommunen har varit tvungen att reservera bostaden för kvotflyktingarna.

Bostäderna ska ha basutrustning (sängar, sängkläder, kärl och lampor) så att flyktingarna kommer igång. Man skaffar mat och hygienartiklar som motsvarar behovet för ett par dagar. Kommunerna har olika praxis när det gäller att utrusta bostäderna: vissa kommuner kan ha ett avtal med en affär om ett baspaket, i andra

kommuner är det socialväsendet som utrustar bostäderna med köpta och återanvända saker med hjälp av organisationer på orten.⁸

Bekanta sig med ny miljö

De första dagarna är det bäst att använda till att bekanta sig med den nya boendemiljön. Det är en stor livsförändring för dem som kommer och många saker är helt nya, så det är bra att reservera gott om tid för det. Man behöver hjälp av en tolk och den ska bokas i förväg. Om de anställda inte har arbetat med tolk tidigare, är det bra att bekanta sig med det i förväg. Introduktionen för flyktingarna består i allmänhet av att gå i affärer, röra sig på stan och sköta ärenden på magistraten, hos lokalpolisen, FPA och på banken.

Flyktingarna kommer vanligtvis från förhållanden där det har varit ont om hälso- och sjukvårdstjänster. Under den inledande hälsokontrollen utreder man personernas hälsotillstånd, screenar för smittsamma sjukdomar som behöver vård och skyddsåtgärder och kontrollerar vaccinationer. Målet är också att förebygga, känna igen och behandla psykiska problem. Om det ingår personer som behöver omedelbar sjukhusvård i gruppen, tar man hand om deras vård först.

Tänk också på att personerna i gruppen kan var utmattade och kan behöva vila de första dagarna.

Villkor för ersättningarna

Staten betalar ut en så kallad kalkylerad ersättning som kommunen kan använda i sina administrativa arrangemang för att bereda sig på anländande flyktingar och för de anställda som behövs för att sköta deras ärenden. 2013 är detta 2 300 €/år för personer som fyllt sju år och 6 845 €/år för en person som ännu inte fyllt sju år. Gäller även för åländska kommuner. Utöver detta kan kommunen även få ersättning för andra kostnader som mottagandet medför, till exempel kostnader för tolkning och integrationsstöd.

Villkoret för att ersättningarna ska betalas ut är att kommunen har ett avtal med NTM-centralen om anvisande av flyktingar till kommunen och ett gällande program för integrationsfrämjande. I programmet fastställs hur integrationen ska skötas i kommunen, hur man främjar etniska relationer och hur det sektorsövergripande samarbetet fungerar i invandrarärenden. I lagen om främjande av integration (ÅFS 2012:74, 26-27 §) ingår bestämmelser om programmet. Se även tillämpningsanvisningarna som tagits fram för lagen. Programmet görs upp i samarbete med lokala myndigheter och organisationer. Det ska godkännas i kommunfullmäktige och ses över minst vart fjärde år. Programmet ska också beaktas när kommunens budget och -ekonomiplan görs upp.

Kommunen är enligt lagen allmänt ansvarig och samordningsansvarig för utvecklingen, planeringen och uppföljningen av integrationen på lokal nivå. Kommunens tjänster måste anpassas så att de är lämpliga för invandrare och de ska vara tillräckliga till innehåll och omfattning.

⁸ Kommentar från invandrarkoordinatorn i Raseborg är att det kan vara en poäng att göra inköp tillsammans med personerna så de kan orientera sig, vara med och välja och lära sig pengars värde i det nya landet.

Kommunerna ska se till att deras personal har kompetens i integrationsfrågor. De kan samarbeta regionalt med grannkommunerna vad gäller utbildning av personal. Enligt lagen ska integrationen utvecklas som ett sektorsövergripande samarbete där samarbetsparterna förutom kommunen består av Ams, polisen samt organisationer och samfund på orten. På Åland är även landskapsregeringen en samarbetspart (framförallt vad gäller upphandlandet av språkundervisning för invandrare som för närvarande utförs av Medborgarinstitutet i Mariehamn).

Utsatta grupper

Åren 2010–2013 genomförde arbets- och näringsministeriet HAAPA-projektet där man med hjälp av särskild finansiering från Europeiska flyktingfonden stödde snabb placering och integration i kommunerna av kvotflyktingar som hörde till sk utsatta grupper. Både kommuner som tog emot flyktingar för första gången och kommuner som hade mycket erfarenhet av det deltog i projektet. Kommunernas erfarenheter från projektet har sammanställts i handboken som finns bakom länken.

[HAAPA-handboken](#) [finns enbart på finska]

5.2. Tväradministrativt samarbete

Migrationsarbetet är organiserat på olika sätt i olika kommuner, och det påverkas mest av mängden invandrare och orsakerna till att de har kommit till Finland. I de största städerna finns det vanligtvis någon som är koordinator i invandringsfrågor och ser till att det som rör flyktingar tas om hand i de olika sektorerna. Koordinatorerna finns vanligen i stadens centralförvaltning. På Åland finns i dagsläget inte sådana resurser på kommunnivå, det skulle kommunerna behöva ta ställning till vid ev. flyktingmottagning eftersom en samordnare och kanske även en flyktinghandledare kommer att behövas.⁹ Den s.k. 'kalkylerade ersättningen' kan användas t.ex. för att anställa personal.

Det är i allmänhet socialväsendet som ansvarar för det inledande skedet när personer som fått internationellt skydd och kvotflyktingar tas emot. Om det inte finns så många andra invandrare i kommunen ansvarar socialväsendet vanligtvis även för andra invandrarärenden.

Oberoende av kommunens storlek och hur koordineringen av invandrarfrågorna är organiserad är det koordinators uppgift att informera, konsultera och vid behov utbilda andra kommunala sektorer om invandrarfrågor. Det väsentliga är att sätta ihop ett nätverk av anställda eftersom migrationsarbete i högsta grad är tväradministrativt samarbete.

Nätverksbaserat arbetsätt är att rekommendera

De centrala samarbetsparterna i nätverket består av hälsovården (ÅHS), socialservicen, skolorna, dagvården, ungdoms- och idrottsverksamheten samt Ams (och högst troligen även Medis som leverantör av svenskaundervisning). Stödpersoner, tolkar och organisationer hör också till nätverket. Inom andra tjänster borde det finnas minst en samarbetspartner som är beredd att ta informations- och koordinationsansvar när det gäller invandrare.

⁹ Se fotnot 3

Nätverket ska involveras och utbildas i mångkulturellt arbete. Det krävs inte att man känner till flyktingarnas kulturer och bakgrunder för att kunna arbeta med invandrare, utan snarare öppenhet och en vilja att lära sig olika sätt att kommunicera och en förmåga att tydligt berätta om sina egna sätt att arbeta. Det är bra att diskutera särdragen i interkulturell kommunikation, olika beteendekoder och sätt att uppfatta centrala begrepp, som hälsa eller familj, exempelvis med medlemmarna i nätverket. Om man identifierar sina egna inställningar ökar man beredskapen för mångkulturellt arbete.

Om nätverket fungerar kan de som arbetar i kommunen och andra instanser gemensamt bedöma hur integrationen av en enskild person går ur olika aktörers perspektiv. Om myndigheterna samarbetar minskar dubbelarbetet och varje aktörs uppgifter blir tydligare i förhållande till de andra. Arbetstagarna får också stöd i sitt eget arbete av olika aktörer, och de behöver inte lösa alla problem som klienten har själva. Dessutom gör samarbete informationsöverföringen smidigare när medlemmarna i arbetsgemenskapen byts ut. Att med klientens tillstånd informera de andra arbetstagarna om det som händer är väldigt viktigt för att få stöd i arbetet.

Om det finns en anställd i kommunen som talar flyktingarnas språk lönar det sig att involvera honom eller henne i arbetet. Å andra sidan kan klienterna lätt stöda sig mer på en anställd som talar deras eget språk än på en som de inte delar ett gemensamt språk med. Faran är att klienterna börjar be den anställda som talar deras språk om hjälp med saker som inte hör till hans eller hennes uppgifter, som att fungera om tolk. Då måste han eller hon lotsa klienten till rätt tjänsteleverantör.

5.3. Tolkning

Det är bäst att använda tolk när personer som har fått internationellt skydd har att göra med myndigheter. När de nya kommuninvånarna är kvotflyktingar känner man oftast till deras språk på förhand och kan bereda sig på situationen genom att skaffa tolkar som behärskar språket i fråga. För dem som på eget initiativ flyttar från förläggningarna är situationen en annan: det tar förmodligen tid att reda ut vilket språk det är bäst att kommunicera på och när tolkar är tillgängliga.

Myndigheten ska ordna tolkningen

På Åland reglerar förvaltningslagen (ÅFS 2008:9): Allmän serviceskyldighet (5 §), Krav på gott språkbruk (6 §) och tolkning (23 §). Den omfattar landskaps- och kommunalförvaltning som ska anlita tolk i ett ärende som har inletts av myndigheten, om en part är allvarligt hörsel- eller talskadad och inte kan göra sig förstådd. Tolk bör även anlitas i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part inte behärskar svenska, om det är skäligt med hänsyn till ärendets natur och parternas förmåga att ta del av handlingarna.

Distanstolkning att rekommendera

Tolken behöver inte nödvändigtvis befinna sig på samma plats som parterna, utan distanstolkning via telefon eller video kan användas beroende på situation. För att undvika resekostnader och restid är distanstolkning verkligen att rekommendera, eftersom det finns ganska få personer som tolkar ovanliga språk i landet. Därför krävs det bra förhandsplanering för att ordna det inledande mottagandet och att man bokar tolkar i förväg. Tolkarna förmedlas av tolkcentralerna, som finns på olika håll i Finland. På Åland har man även erfarenhet av att anlita Semantix i Sverige.

Om man inte har använt sig av tolk tidigare kan man be tolkcentralen om en utbildning i hur man arbetar med tolk. Det tar dubbelt så lång tid att sköta ett ärende via tolk än om man gör det på ett språk. Trots det lönar det sig att använda tolk eftersom man då kan vara säkrare på att man förstår varandra.

Kamrathandledare

Om det sedan tidigare finns personer på orten som talar samma språk kan de användas som kamrathandledare men inte som tolkar. En granne eller vän kan vara kamrathandledare bara när man sköter vardagliga och enkla saker, som att gå till affären eller under fritidsaktiviteter. När man utreter ärenden vid myndigheter eller gå till hälsovårdscentralen använder man alltid tolk. Tolkning ska skötas av proffs.

Information om tolkning och tolkcentralen

www.infopankki.fi/sv/livet-i-finland/som-invandrare-i-finland/behover-du-en-tolk

www.semantix.se

www.semantix.fi

5.4. Hälsokontroller

Oavsett om de nya kommuninvånarna kommer från en förläggning eller är kvotflyktingar som kommer direkt från utlandet, har många av dem hälsoproblem som inte har skötts om och som det är bäst att behandla omedelbart.

Hälsovårdstjänster på förläggningen

Vuxna asylsökande har rätt till akut och nödvändig hälsovård. Minderåriga asylsökande har emellertid rätt till samma hälsovårdstjänster som kommuninvånare. Barn under sju år går på rådgivningskontroller och alla barn vaccineras. Även skadade asylsökande (åldringar, gravida, handikappade, långtidssjuka, traumatiserade och tortyroffer) får de hälsovårdstjänster de behöver. Behovet av akut och nödvändig hälsovård fastställs alltid utgående ifrån patientens helhetsituation. Bedömningen påverkas också av hur länge klienten har varit på förläggningen.

På förläggningen får de asylsökande gå igenom hälsokontroller och screening för infektionssjukdomar enligt instruktionerna i social- och hälsovårdsministeriets publikation. Förebyggandet av infektionsproblem hos flyktingar och asylsökanden med beaktande av utreseland. **Kvotflyktingar** går igenom en hälsokontroll och screening för infektionssjukdomar i samband med att de anländer till kommunen enligt samma anvisningar.

Hälsovård på Åland

När det gäller **kvotflyktingar** utreder ÅHS hälsotillståndet, screenar för infektionssjukdomar som kan behandlas och som kräver skyddsåtgärder (enligt infektionshandboken) och kontrollerar vaccinationsskyddet i samband med den inledande hälsokontrollen. Målet är också att förebygga, känna igen och behandla psykiska problem. Om personer som behöver omedelbar sjukhusvård kommer till mottagningen tar man hand om deras vård först. Även tandvård bör ombesörjas.

Det är bra att reservera en erfaren tolk till hälsokontrollerna eftersom hälso- och sjukdomsrelaterade aspekter uppfattas på olika sätt i olika kulturer.

För hälsovård för personer som fått internationellt skydd gäller i hög grad samma arbetsmetoder som för andra klienter, men det är bra om arbetstagaren känner till olika hälsobegrepp, hur viktigt det är med tolkning och sjukdomar som är ovanliga för åländska förhållanden.

ÅHS måste också kunna informera klienten kort och koncist om de hälsovårdstjänster som erbjuds och om hur de fungerar.

Barnen kan gå till skolan eller dagvården mycket snart efter att hälsokontrollen och screeningarna är klara.

Anvisningar för förebyggande av infektionssjukdomar (på finska)

www.thl.fi/fi_FI/web/infektiaudit-fi/pakolaisten-ja-turvapaikan-hakijoiden-infektio-ongelmien-ehkaisy

www.thl.fi/sv_SE/web/infektiaudit-sv (kontaktuppgifter för mer information på svenska)

5.5. Inledande kartläggning

Det ska göras en så kallad inledande kartläggning av alla vuxna kvotflyktingar. I kartläggningen utreder man vad flyktingen har för kunskaper, beredskap för arbete och studier samt andra åtgärder som behövs. Den inledande kartläggningen görs antingen i kommunen eller på Ams. Principen är att personer i arbetsför ålder och de som ska ut på arbetsmarknaden kartläggs på Ams och övriga i kommunen.

Eftersom personer som fått internationellt skydd knappast kan svenska och endast sällan har möjlighet att få sysselsättning omedelbart, är följande åtgärd efter den inledande kartläggningen att man gör upp en individuell integrationsplan. Det är antingen kommunen eller Ams som gör upp integrationsplanen.

Man fastställer om kommunen eller Ams ska göra upp klientens integrationsplan på samma sätt som man gör för den inledande kartläggningen. I integrationsplanen fastställs åtgärder som anses hjälpa den som ska integreras att komma framåt i livet: arbete, utbildning eller annat lämpligt mål, med beaktande av den aktuella livssituationen. Kommunen kan även göra upp integrationsplaner för barn, unga och familjer.¹⁰

På Åland har man fastställt den aktiva integrationsperioden till tre år. Under den tiden får klienten integrationsstöd, så länge han eller hon inte till exempel får sysselsättning innan tiden gått ut.

Integrationsutbildning

Man gör ett avtal om vuxenutbildningen med den aktör som ansvarar för integrationsutbildningen. På Åland är den aktören landskapsregeringen/ utbildningsbyrån. Ams handlägger/hänvisar sökanden till kursen och Medborgarinstitutet (Medis) utför själva utbildningen. I allmänhet ordnas integrationsutbildningen för personer som är föremål för integrationsåtgärder som en

¹⁰ Samma principer och rutiner som för andra personer som omfattas av lagen om främjande av integration (LL 2012/74)

arbetskraftspolitisk utbildning. Integrationsutbildningens omfattning och innehåll varierar beroende på de individuella behov som den studerande har enligt den inledande bedömningen. En vuxen invandrare som deltar i utbildningen kan studera i högst 45¹¹ studieveckor. En studievecka motsvarar en arbetsinsats på cirka 35 timmar från den studerandes sida.

Utöver språkundervisning ordnas annan undervisning som främjar invandrarnas färdigheter vad gäller samhälle, kultur och livskompetens samt möjligheter att komma in i arbetslivet och få fortsatt utbildning. Beroende på hur situationen ser ut på orten kan man bli tvungen att vänta på utbildning i allt från ett par veckor till flera månader. I utbildningen kan det även ingå identifiering av tidigare inhämtad kompetens och erkännande av examen, vägledning i yrkesval och karriärvägledning.

En del av de vuxna kan vara icke läs- och skrivkunniga. Det går att ordna arbetskraftspolitisk integrationsutbildning för dem också. För närvarande på Åland har utbildning för den här gruppen ordnats i annan form än som sysselsättningsfrämjande utbildning, men kan även ordnas som en arbetsmarknadsåtgärd.

Hemmavarande förälder/vårdnadshavare, åldringar och långtidssjuka som inte är inskrivna på Ams ska också kunna delta i undervisningsgrupper i svenska som stöd i vardagen eller i andra åtgärder som främjar integrationen.

Utbildning på Åland följer landskapets regelverk för utbildning.¹²

5.6. Integration/stöd till grundskolan och 6-åringar¹³

Barn i skolålder som anländer till kommunen som kvotflyktingar kan inte svenska när de kommer och behöver därför stödundervisning i svenska.

Enligt den åländska grundskolelagen har elever rätt till undervisning enligt läroplanen och handledning under arbetsdagarna. Det är kommunen eller skolnämnden som beslutar om de lokala undervisningsarrangemangen. Undervisningen för inflyttade ordnas i form av stödundervisning som kommunerna erhåller ett särskilt landskapsbidrag för att anordna. Det har inte fastställts någon åländsk timfördelning eller lärokurs för undervisningen. För elever i grundskolan omfattar bidraget 5 timmar per vecka och elev. För 6-åringar som fortfarande omfattas av barnomsorgen kan daghemmen/kommunen ansöka om bidrag från landskapsregeringen för språkstöd, men det är för tillfället inte specificerat per elev.

Undervisningsgrupperna bildas enligt elevernas åldrar och förutsättningar så att gruppindelningen främjar en hälsosam tillväxt och utveckling för eleverna och säkerställer att målen i läroplanen och i elevernas egna planer uppnås.

I undervisningen integreras eleverna i förundervisningen eller grundskolan i undervisningsgrupper som motsvarar deras ålder på det sätt som fastställts i varje elevs egna studieplan.

¹¹ I riket är det högst 60 studieveckor.

¹² Man kan bekanta sig med grunderna för rikets studieplan för integrationsutbildningen för vuxna invandrare och den för icke läs- och skrivkunniga på utbildningsstyrelsens webbplats, [www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans- och_examensgrunder/invandrarutbildning](http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/invandrarutbildning)

¹³ I riket finns sk 'Förberedande undervisning', det finns inte på Åland.

Det finns inget särskilt landskapsregeringsbeslut om hur undervisningen ordnas för inflyttade.¹⁴

*Handboken tipsar om ett projekt där man tagit fram resursmaterial för undervisning i en skola som präglas av mångkultur (kan vara intressant för dem som kan finska):
MOPED utvecklades som en publiceringskanal för den virtuella skolan för mångkulturell undervisning (Monikulttuurisen opetuksen virtuaalikoulu) med stöd från Utbildningsstyrelsen. Projektperioden är slut, men webbplatsen upprätthålls med stöd från Åbo stad.
www.moped.fi/index.html)*

5.7. Organisationer och föreningar stöder integration

Den som flyttar till kommunen har tur om han eller hon kommer till ett myndighetssystem som är tryggt, tydligt och fungerar väl, och dessutom får tillgång till den mångsidiga verksamheten i ortens organisationer och föreningar.

Organisationernas och föreningarnas uppgifter i det inledande skedet av mottagandet börjar redan innan personerna anländer till kommunen. De jobbar bland annat med att påverka kommuninvånarna och med gemensam planering. I de samarbetsgrupper där myndigheterna och organisationer/föreningar ingår kartläggs de resurser ortens organisationer/föreningar har och deras möjligheter att delta i mottagandet och i integrationsstödjande verksamhet. Organisationerna/föreningar meddelar sina egna medlemmar och förtroendevalda om de nya uppgifterna och skaffar sig vid behov mer information och kunskap från mer erfarna organisationer. Aktörerna i tredje sektorn kan även komma överens om arbetsfördelningen och rollerna i de olika grupperna. Det är till exempel ingen nytta med att alla organisationer startar en handarbetsklubb.

Ofta ordnar organisationerna möbel-, leksaks- och klädinsamlingar och kan vara med och utrusta bostäderna. Innan kvotflyktingarna anländer kan Röda Korset på Åland och ordna utbildning och information om sin vänverksamhet. Syftet med den är att nykomlingarna ska kunna erbjudas vänner och stödpersoner så fort de anländer. Efter kursen planerar deltagarna lämplig verksamhet på den egna orten med utgångspunkt i såväl sina egna som flyktingarnas och kommunens behov.

I inledningsskedet kan organisationer och myndigheter komma överens om att börja med så kallad hjälp med boendet. Organisationer/föreningar kan komplettera myndigheternas handledning genom att till exempel besöka hemmen och lära flyktingarna om hur det fungerar att bo på Åland och genom att introducera dem till livet på orten.

Vänverksamheten kan bestå av individuellt stöd, gruppverksamhet eller en kombination av dessa. Internationella klubbar och caféverksamhet är verksamheter med låg tröskel där man kan delta enligt sina egna behov och sin egen tidtabell. Programmet kan vara både fritt och ledas. Frivilliga ansvarspersoner från vänverksamheten har ansvar för att driva klubbverksamheten.

¹⁴ På utbildningsstyrelsens webbplats finns mer information om den förberedande undervisningen på olika utbildningsstadierna enligt vad som gäller i riket men **de gäller inte på Åland**.
www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/invandrarutbildning

Få av dem som kommer till Åland kan ens ett ord svenska när de anländer. Organisationer/föreningar kan ordna språkklubbar utöver de språkkurser som myndigheterna erbjuder. Klubbarna har inga krav på examen, utan bygger på fri gruppverksamhet där huvudsaken är att lära sig språket. I riket har verksamheten *Vi läser tillsammans*¹⁵ har spritt sig till flera orter, och är en trevlig verksamhetsmodell för språkinläring som kan inspirera.

Andra verksamhetsmöjligheter som stöder integrationen är bland annat olika kultur-, hantverks- och motionsgrupper för personer i olika åldrar.

Det finns stor potential bland Ålands föreningar och organisationer ifråga om kunnskap och entusiasm, och hela paletten kan mycket väl bedömas ur nykomlingarnas synvinkel. Föreningarna behöver inte specialisera sig på flyktingarbete, än mindre utbilda sig till specialister på integration. När det är som enklast räcker det med att organisationerna/föreningarna öppnar sina dörrar för nykomlingar och bjuder in dem i sin basverksamhet.

Det är viktigt att nykomlingarna får stöd i integrationen i början, och det ska man också ordna åt dem. Att erbjuda verksamhet och att delta i den är ändå bara ett första steg. Det är också viktigt att människor inte blir passiva och bara tar emot service utan att de också erbjuds möjlighet att vara aktiva. Frivilligverksamheten är ett kontinuum där en person som flyttar till kommunen i det inledande skedet kan delta i verksamhet som stöder integrationen och få hjälp, men där han eller hon med tiden får större möjlighet att bli aktivare. På så sätt kan man få igång en positiv spiral av delaktighet och engagemang.

Verksamheten leder bäst till de önskade resultaten om myndigheterna och organisationerna uppfattar integrationsfrämjandet som en gemensam uppgift. Jämställt partnerskap, rättvis satsning på utvecklingsarbete, gemensamma planeringsforum och resursering av verksamheten är hörnstenarna i samarbetet. Det är också viktigt att samarbetet bygger på en tydlig rollfördelning och tydliga överenskommelser.

5.8. Landsflykt är påfrestande för psyket

Det innebär alltid en stor förändring för en människa att bosätta sig i ett nytt land och det går sällan helt friktionsfritt. När de yttre omständigheterna förändras sätts en inre process igång där människan bearbetar de effekter förändringen har på hans eller hennes liv. Förändringens inverkan är oftast starkare ju mer annorlunda mållandet är jämfört med personens hemland.

Landsflykt skiljer sig också från andra former av invandring i det att en flykting har varit tvungen att lämna sitt land. Personer som har hittat arbete eller studieplats i ett annat land har rest dit frivilligt och kan i princip återvända till sitt hemland när de känner för det. En som har flytt kan inte det. Oftast har de också tvingats lämna kvar familjemedlemmar mitt i ett krig eller en annan konfliktsituation i hem- eller utreselandet, och det tynger dem.

¹⁵ För mer information, se t.ex. www.luetaanyhdessa.fi/vi_laser_tillsammans.html

En flykting måste inte bara gå igenom det miljöombyte det innebär att bosätta sig i ett nytt land och lära sig ett nytt språk, utan måste också gå igenom och sörja sin flykt. Visserligen är det också vanligt att många flyktingar tänker sig att de ska återvända till sitt hemland väldigt snart, så fort det har lugnat ner sig där. Ju längre väntan drar ut på tiden, desto svårare har det visat sig vara att återvända.

Förutom de erfarenheter man bär med sig påverkas man av förhållandena i landet man kommer till, som de allmänna attityderna mot invandrare och attityderna mot just det land man kommer ifrån och det sociala nätverket, eller avsaknaden av ett sådant. Också det om den som flyttar talar något av språken i det nya hemlandet och hur praktiska saker som bostad, arbete och försörjning ordnar sig påverkar.

Många kvotflyktingar och många som har gått igenom asylprocessen har olika och olika svåra psykiskt betungande erfarenheter bakom sig. De kan variera från tortyr till svårt traumatiserande våld. Asylprocessen är också tung på grund av att den kan räcka länge och att utgången är oviss. Livet består av att vänta på uppehållstillstånd i det nya landet, och den osäkra situationen ger inte möjlighet att planera framåt.

Bra att känna till de olika skedena

De som arbetar med invandring bör sätta sig in i de psykiska processerna i de olika skedena, för att kunna vägleda klienten framåt på rätt sätt eller identifiera om det finns ett större behov av hjälp som kräver en annan slags fackkunskap. Om arbetstagaren förstår processen hjälper det honom eller henne att vara observant och fråga sina klienter om den. På så sätt får han eller hon information som underlättar när det ska fattas beslut om nästa steg.

Klienten är inte nödvändigtvis alls medveten om vilka känslor en landsflykt och en ny omgivning kan medföra, och han eller hon kan vara rädd för sin egen reaktion. Arbetstagaren kan ge sin klient värdefull information som hjälper honom eller henne att må bättre och förstå att den process han eller hon går igenom är en normal reaktion som alla måste gå igenom när de byter land.¹⁶

Vägledning till andra former av hjälp

Ibland räcker det inte med att arbetstagaren vägleder och diskuterar enligt situationen. Det finns än så länge ganska lite kunskap i de finländska kommunerna om speciella frågor som rör flyktingars mentala hälsa. I större städer finns det i viss mån tillgång till traumaterapi och krishjälp. Både kommunala enheter och privata grupper och organisationer, som Föreningen för mental hälsa i Finland, erbjuder detta.

I anslutning till Helsingfors Diakonissanstalt finns rehabiliteringscentret för tortyroffer, som har en poliklinik på specialistsjukvårdsnivå. Där bedöms, vårdas och rehabiliteras personer som bor i Finland och som traumatiserats av tortyr.¹⁷

¹⁶ Det kan vara viktigt att också, förutom de redan uppräknade detaljerna, att fokusera/känna till omständigheterna i flyktingläger som de flesta flyktingar under en kortare eller längre tid bott på. Det är en väldigt speciell miljö där många saker upplevs som traumatiserande och leder till apati osv. Röda Korset på Åland kan bistå med information om situationen och förhållanden i flyktinglägren.

¹⁷ Handboken hänvisar till en publikation från Föreningen för mental hälsa i Finland skriven av Ansa Haavikko och Lena Bremer använts som heter *Ulkoisesti erilaisia, sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen* (Olika på utsidan, lika på insidan. En handbok om mentalvårdsarbete över kulturgränserna).

7. Lista över resursmaterial

Utvärdering av Mariehamns kommuns flyktingmottagande 2008, högskolepraktikant Johanna Mietala (08.08.2008) (kan fås på begäran från Mariehamns stad eller landskapsregeringens integrationssamordnare)

Handbok för flyktingmottagning publicerad av arbets- och näringsministeriet i samarbete med inrikesministeriet och migrationsverket. www.tem.fi/files/38413/Kasikirja_SV_tem.fi.pdf svensk version publicerad 4 dec 2013, finska förlagan juni 2013.

Utredning över mottagningen av flyktingar i Sibbo (2013) (innehåller kostnadskalkyler som kan vara av intresse för beslutsfattare att bekanta sig med) <http://sipoo2.tjhosting.com/kokous/20131624-7-3.PDF>

www.regeringen.ax/integration

www.integration.fi (ny webbplats som lanseras 21 mars 2014)

[Erfarenheter av att arrangera integration vid flyktingmottagning](#) (endast på finska) (HAAPA projekt)

Metodstöd för lokala överenskommelser för nyanländas etablering (Sveriges kommuner och landsting)

www.skl.se/vi_arbetar_med/integration/lokal-overenskommelse

Föräldrar på Åland en resurspärm som Mariehamns Stad och Röda Korset tagit fram. Riktad till personal som arbetar med barn i alla åldrar.

Finlands flyktinghjälp <http://pakolaisapu.fi/sv/>

Finlands Röda Kors www.rodakorset.fi/node/1421/mottagning-av-asylosokande-och-flyktingar

Tolkcentralen Vasa www.vaasa.fi/Pa_svenska/Offentliga_tjanster/Invandrare/Tolkcentralen

www.semantix.se / www.semantix.fi

Arbets- och näringsministeriet – Integration www.tem.fi/sv/arbete/integration_av_invandrare

A. Sammanfattning från hörande av sakkunniga

1. [Ams](#) (Casper Wrede, Yvonne Aspholm), 26/11 2013
2. [Röda Korset](#) (Stefan Simonsen), 27/11 2013
3. [Medis](#) (Leena Raitanen, Ann Westerlund), 3/12 2013
4. [ÅHS](#) (Birgitta Hermans, Solveig Carlsson, Gunnar Sjöblom), 9/12 2013
5. [Strandnäs skola](#) (Mikael Rosbäck), 12/12 2013
6. [Petra Héd](#) (f.d. flyktingsekreterare Mariehamns stad), 12/12 2013

1. Möte med Ams 26 november 2013 (Casper Wrede, Yvonne Aspholm, Johanna Fogelström)

Ams har inte haft en formell roll vid tidigare flyktingmottagningar. Mariehamns stad har tagit hand om alla arrangemang. M:hamns stad har någon gång begärt att Ams skulle ordna praktikplatser till flyktingarna, men det föll utanför Ams uppdrag. (ger service enbart åt personer som är inskrivna på Ams/kunder hos Ams).

Ams kan inte ta på sig mer uppgifter än vad som är ålagt dem enligt lag. För tillfället har man brist på resurser. Inga extra resurser har tillkommit, men arbetsbelastningen ökar.

Ams kollegorna konstaterade också att förutsättningarna är andra nu än vid tidigare flyktingmottagning. Efterfrågan på arbetskraft är inte lika stor som tidigare.

Det är viktigt att det är tydligt från början vem som gör vad/har ansvar och vilka ersättningar man har rätt till vid ev. flyktingmottagning. Bra att det sker samordning vad gäller flyktingmottagningsfrågan eftersom flera instanser är gemensamma på Åland. Landskapet bör också kalkylera för sin del vilka kostnader som är inbegripna för flyktingmottagning på landskapsnivå.

Frågor som behöver klargöras vad gäller Ams roll vid ev. ny flyktingmottagning (i och med att flyktingmottagningen faller under riksbehörighet):

- Vad faller inom ansvarsområdet för Ams, hur kanaliseras resurser från riket till Ams. (vilka extra resurser kommer Ams att få vid ev. flyktingmottagning om det är så att det faller nya uppgifter på Ams i samband med flyktingmottagningen)
- Vilken blir relationen mellan Ams och Egentliga Finlands NTM-central som kommer förordnas ansvar för Åland?
- Hur ser avtalen ut som tecknas mellan NTM-centralen och kommunerna gällande flyktingmottagning
- Vilka åtaganden har kommunerna vad gäller flyktingmottagning
- När är det rimligt att man som flykting blir kund hos Ams

JF informerade om processen framåt:

- Manual med praktisk information till kommunerna ska vara klart 31 jan.
- Arbetsgruppen begär nu input från sakkunniga/relevanta aktörer (Ams, Röda Korset, Medis, ÅHS, tidigare invandarsekreterare i M:hamns stad)
- Manualen skickas på remiss i januari till sakkunniga och kommunrepresentanter
- Migrationschefen från Egentliga Finlands NTM-central bjuds in till Åland under första kvartalet 2014 för diskussion med berörda aktörer. Syfte att klargöra hur flyktingmottagningen går till i praktiken och hur relationen med NTM-centralen fungerar.
- Parallellt med arbetsgruppens uppdrag att ta fram en manual så för landskapsregeringen en dialog med berörda myndigheter i riket för att klargöra hur ersättningsbilden ser ut vad gäller åländska kommuner.

Ytterligare inlägg per mail från Y Aspholm (28 nov): "Det som jag ännu vill trycka på så är att om landskapsregeringen tar på sig de uppgifter som staten gör i riket idag (utan ersättning från riket) vad gäller flyktingmottagning så hur tänker då landskapsregeringen kompensera de underliggande myndigheter som får mera arbetsuppgifter och därmed mera utgifter för bl.a. personal, tolkar, översättningar, ev. utbildningskostnader m.m. m.m. Detta gäller ju som sagt inte enbart Ams utan även ÅHS och skolorna."

2. Möte med Röda Korset 27 november 2013 (Stefan Simonsen, Johanna Fogelström)

Röda Korset kan bistå och delta aktivt i flyktingmottagning på följande sätt

- Genom frivillig verksamhet (vänfamilj, stödperson, aktiviteter av olika slag som främjar integration, information och "utbildning" av lokalsamhället)
- Genom att tillhandahålla tjänster som kommun/landskapsregeringen kan köpa. Vid tidigare flyktingmottagning en RK tjänsteman/hälsovårdare som tagit hand om att koordinera och lotsa flyktinggruppen för diverse hälsokontroller och agerat stöd i hälsofrågor. (på bas av avtal, RK fått viss ersättning från LR).
- Resursmaterial och resurspersoner (tex vänkurs, resurspärmen "föräldrar på Åland"), finns mycket kompetens vid centralbyrån i Helsingfors. Tips att bjuda in Anne-Charlotte Sirén-Borrego för fortbildning/information till åländska aktörer.
ann-charlotte.siren-borrego@punainenristi.fi / tel 020 701 2181
- RK är positivt inställda till samarbete med andra föreningar kring flyktingmottagning och engagemang av frivilliga krafter. RK har lokalavdelning i varje kommun på Åland.
- Resursmaterial: presentation om RKs roll och erfarenheter med flyktingmottagning i Finland + god praxis/erfarenheter från lokalt flyktingmottagande i Hirvensalmi och Mäntyharju (många bra punkter som kan föda in i arbetsgruppens fortsatta arbete)

Önskemål från RK kring fortsatta processen kring ev. flyktingmottagning på Åland:

- vara med i process och diskussioner från så tidigt stadium som möjligt. Dels möjlighet att påverka/dela med sig av erfarenheter och dels för planering och beredskap
- möjligheter att öka kunskap bland RKs egen personal och frivilliga + andra. Ett forum där man kan lyssna och berätta vad RK kan erbjuda.

3. Möte med Medis 3 december 2013 (Leena Raitanen, Ann Westerlund, Johanna Fogelström)

Medis har varit delaktiga vid mottagningen av samtliga flyktinggrupper som kommit till Åland genom att tillhandahålla språkutbildning för de vuxna flyktingarna. Mariehamns stad har köpt den tjänsten från Medis. Samordningen och samarbete mellan olika aktörer har fungerat bra då det funnits en flyktingsekreterare vid socialkansliet i Mariehamn. Innan flyktingarna kommit har stormöten hållits där Medis också deltagit (övriga deltagare: skola, socialförvaltning, ÅHS, Röda korset, barnomsorg, etc). Framförhållningen har sträckt sig till upp till ett år från det att planeringen börjat tills dess att flyktingarna anlät.

Lärdomar från tidigare är att inte ha för bråttom med att påbörja utbildningen i förhållande till ankomst. Man behöver tid att orientera sig, få barnomsorg och skolgång för barn i ordning etc. innan de vuxna kan börja sin fortbildning. Det har varit utmanande när sammansättningen i gruppen har varit spretig i förhållande till personernas tidigare studievana och utbildningsnivå, det gör det svårt att avgöra undervisningsnivån. Ett annat möjligt alternativ (i stället för att skjuta fram kursstarten tills alla detaljer med barndagvård, skola etc. är klara) skulle kunna vara att mjukstarta kursen för de vuxna: kortare kursdagar och bara några dagar i veckan. Sen kunde man successivt utöka lektionsantalet.

En annan erfarenhet är att det tar några veckor innan problem som t.ex. fysisk och psykisk ohälsa visar sig. Mentalvård och psykiatrisk hjälp är viktig och ett område där det finns förbättringspotential vad gäller tillgänglighet för utsatta personer som flyktingar. Det kunde vara bra att utse en part som kontinuerligt följer upp hälsosituationen för personerna i gruppen efter de initiala hälsokontrollerna och som kan se till att de får hjälp om och när det behövs.

Medis har också noterat att förhandsinformationen om gruppen inte alltid varit 100% tillförlitlig vilket mottagande part(er) bör vara beredd på. Det har även varierat hur "nöjd" man som flykting har varit med att komma just till Åland. Det bör mottagande part(er) också vara beredd på. Man bör även vara uppmärksam på att det kan förekomma spänningar och konflikter inom grupper av olika anledningar.

Innan mottagning av ny(a) grupp(er) skulle det vara bra att få ta del av en briefing/information om landet, normer, kultur (tex familjens stora betydelse) för att öka förståelsen och underlätta mottagningsarbetet. Även utbildning hur man ska bemöta och agera gentemot människor som genomlevt kriser och trauma vore önskvärt. Det skulle också vara bra att ta del av erfarenheter som andra kommuner har haft vad gäller flyktingmottagning av grupper från det land som blir aktuellt för Åland.

* * *

JF informerade om processen fram och Medis är gärna med i remissrundan i januari 2014 för att ge synpunkter på manualutkastet.

4. Möte med ÅHS 9 december 2013

Med på mötet var Birgitta Hermans (Klinikchef/överskötare), Solveig Carlsson (tf personalchef, Gunnar Sjöblom (Överskötare Psykiatri), Johanna Fogelström (vik. integrationssamordnare)

- Svårt att fastställa vilka vaccinerings personer har haft eftersom de inte har någon dokumentation om det. (vid inledande hälsoundersökningar)
- Viktigt/önskvärt att ha tolk på plats och inte telefontolk vid inledande behandlingar och undersökningar.
- SC har genomfört informationstillfällen om hur sjuk- och hälsovården på Åland fungerar (med tolk). Mycket viktigt. Svårt att veta hur stor del av informationen man har kunnat ta till sig (har varierat inom gruppen). Ev. kunde man ha fler tillfällen/uppföljning av informationstillfällena.
- RS: Vad gäller psykiatrisk vård och hjälp skulle man kunna ha med det i inledande informationsverksamhet/tillfälle, inklusive vad man kan göra som kan vara förebyggande. Men psykiatrin kan inte ha uppsökande verksamhet, viktigt att satsa på integration i det nya samhället eftersom isolering och ensamhet också inverkar negativt på psykisk hälsa. I princip omöjligt att ge psykiatrisk vård på annat språk än modersmål, en utmaning eftersom ingen på psykiatriska kliniken behärskar arabiska (om det nu är flyktingar från Syrien som är aktuellt). Inte samma behandlingsresultat om man anlitar tolk.
- Bra idé att erbjuda fortbildning till personer som arbetar med flyktingmottagning för att känna igen tecken på psykiska problem och trauma + veta vart till vem man kan vända sig för hjälp. Möjligen genom Nils-Gustav Eriksson, privatpraktiserande psykiatriker med kris och trauma som specialitet.
- ÅHS funderar vidare på möjligheten att utse en samordnare/hälsoinformatör vad gäller vård av flyktinggrupper. (Bra att samla kunskap, kompetens kännedom om vem som gör vad inom ÅHS – som kan informera nya grupper men även fungera som kontaktperson för personal som arbetar med flyktinggrupper ute i kommunerna vid behov.)
- Om det kommer flyktingar med skador som är i behov av operation/ rehabilitering eller dylikt så är det bra om ÅHS så fort som möjligt får kännedom om detta.

* * *

Fortsatt process:

- Remissrunda på manualutkast i januari 2014, ÅHS kommer tillfrågas om synpunkter och förslag: skicka begäran till ledningsgruppen för ÅHS.
- Utkastet ska vara klart 31 januari
- I slutet av februari/mars kallas berörda aktörer till möte för vidare diskussion och information (bland annat från Egentliga Finlands NTM-central och integrationsenheten vid Arbets- och Näringsministeriet).

5. Erfarenheter Strandnäs skola 12 december 2013

Redogörelse för erfarenheter från Strandnäs skola av rektor Mikael Rosbäck. Övriga närvarande: Andreas Lakso (AL), Carolina Sandell (CS), Johanna Fogelström (JF).

- En utmaning är att flyktingeleverna kan anlända när som helst under läsåret. Det är viktigt att ha personal på plats innan flyktingeleverna anländer. Gärna några veckor så de hinner förbereda ankomsten. Man får vara beredd på att ankomsten kan försenas.
- Strandnäs har inför ankomst av nya grupper med flyktingelever gjort studiebesök till skolor i Stockholm, något man rekommenderar andra skolor att göra.
- Strandnäs rektor har haft övergripande ansvar och samordnande roll för arbetet med flyktingeleverna, i nära samarbete med närmast ansvariga lärare och assistent. Rektorn har även skött budgetering, räknat på kostnader och redovisningen.
- Viktigt att informera övriga elever om ankomst av flyktinggrupp, gärna klassvis
- Glöm inte att involvera köket/matbetspisingpersonalen, ev. särskilda föreskrifter vad gäller mat och kost, äta med bestick bör i vissa fall tränas...
- Viktigt att ge generell information till flyktingfamiljerna (föräldrar och barn) om hur skolan fungerar är särskilt viktig (lokaler, undervisning, disciplin). I Strandnäs är det rektorn som har skött den första kontakten. Det har varit svårt att avgöra hur mycket av informationen som har gått fram. Kan vara en idé att följa upp det.
- Ibland har de nya eleverna ingen erfarenhet av skolgång eller pedagogisk barnomsorg, abstrakt tänkande, då får man börja med det.
- Ibland har det varit utmanande med könsroller, tex kvinnliga lärare inte lika lätt accepterade., stor tilltro till auktoritet/ rektorn
- Även gymnastiken (omklädningsrum och duschar) har varit främmande för en del flyktingelever i början där man inte velat byta om/duscha med sina klasskamrater (för dem främmande), brukar ta ett tag innan man vänjer och accepterar/anpassar sig till detta.
- Har hänt att barnen varit traumatiserade och det har visat sig senare. Kan vara bra med förberedande utbildning av personalen för att lära känna igen tecken på trauma och hur man ska bemöta det. Strandnäs skola har hänvisat vidare till kurator, skolpsykolog samt BUP
- Det är viktigt att ha driftiga lärare. I Strandnäs har lärarna också tagit en aktiv roll för att hjälpa eleverna komma med i externa fritidsaktiviteter och sportklubbar.
- I början har man haft en tolk på plats¹⁸, tidigare har man ordnat det lokalt med personer bosatta på Åland med samma modersmål. Man har även ordnat med hemspråksundervisning. Det är viktigt att på förhand kolla upp tolken och försäkra sig om att det är en person som alla inom flyktinggruppen kan acceptera.
- Man har som policy att inte låta barnen tolka vid föräldramöten, utan då har man anlitat telefontolk via Semantix i Sverige eller tolkningscentralen i Vasa.
- Strandnäs har fått de resurser man har behövt/begärt från Mariehamns stad. (har rört sig om lärare + assistent)
- Det är också en utmaning hur man hanterar elever som kommer i de högre klasserna åk 7-> . Det är viktigt att göra enskilda individuella bedömningar, ibland har Strandnäs skola placerat eleverna i årskursen under deras egen årskull för att få mer tid.

Det finns spetskompetens i Strandnäs skola och erfarna lärare Camilla Olin och Lena Torrkulla-Hannus. De skulle kunna få i uppdrag att samla mer detaljerad information och rekommendationer till andra skolor vad gäller mottagande, undervisning och integrering av flyktingelever i skolan.

¹⁸ Enstaka lektioner

5. Erfarenheter och rekommendationer Petra Héd (fd invandrarsekreterare Mariehamns stad) 12 december 2013

Möte via Skype, Petra hade fått möjlighet att titta på utkast till checklistan och kommenterade utifrån den.

- Invandrarsekreteraren på Mariehamns stad socialkansli arbetade med ekonomi, integrationsplaner och hade ett samordnaransvar. Förberedelserna började ett år innan ankomsten av flyktingarna. Man började med en utvärdering och utarbetade sedan en projektplan.
- 2008 tog Mariehamns stad emot 6 flyktingfamiljer (21 personer), det är många personer att hantera på samma gång och innebar stor arbetsbelastning och mycket logistik. Kan vara en idé att fundera på detta en annan gång. (I den kommun i Sverige där PH arbetar nu tar man emot 1 familj/månad, man har också mer personalresurser som arbetar med flyktingmottagningen)
- Rekommendation att dela upp ansvarsområden på flera personer/funktioner, annars risk att uppdraget blir för stort.
- En stor del av flyktingmottagande beror på familjernas sammansättning och behov, dessa kan man oftast inte veta om på förhand, utan det blir tydligt först när familjerna anländer, liksom hur personerna i gruppen mår (fysiskt och psykiskt)
- Vid flyktingmottagandet är det bra att ha ett team på plats med representanter för alla berörda instanser. Det är viktigt att på förhand bena ut vem som behöver få vilken information om personerna i gruppen. Det är en viktig integritetsaspekt, ofta rör det sig om känsliga uppgifter om personerna.
- Vad gäller budget och ekonomin är det viktigt med tydliga ramar från början. Vem ska ta del av ersättningarna från staten och vem är ansvarig för att betala ut ersättningar till individen/flyktingarna. Råd att lägga mer tid på budget och pengar var kostnader ligger, var man kan söka ersättning och för vad + utse vem som är ansvarig för att göra detta. (2008 sökte socialkansliet tillbaka vissa delar och Landskapsregeringen skötte andra delar)
- Viktigt att ha bra dialog med fastighetsbolagen kring boende, samma regler och riktlinjer som för andra hyresgäster.
- Tips att sammanställa en pärm till varje flyktingfamilj med basinformation översatt till deras språk (samhällsinfo/ boende info/ barnomsorg/ skola & utbildning/ sjuk och hälsovård/ nödnummer...). Ge info både muntligt och skriftligt. Viktigt att vara tydlig.
- Vid ankomst/mottagande är det viktigt att gränsbevakningen (och polisen vid själva förberedelserna) är med, att man har tolk och vårdpersonal för ev. akuta behov på plats (vanligt att få veta först på ankomstdagen i vilket skick personerna befinner sig när de anländer). Tidigare har man haft ett nära samarbete med Röda Korset (som då hade en kontaktperson som var vårdutbildad och som inledningsvis fungerade som länk till vårdcentralen).
- Angående integration och språkundervisning så är det viktigt att tydliggöra till flyktingarna varför det är viktigt att lära sig språk. Informera om kopplingen mellan medborgarskap i Finland och språkprov. Informera om hur integrationsprocessen är upplagd och hur arbetet fungerar på Åland. För de vuxna är det viktigt att komma i kontakt med och få en relation till arbetsmarknaden i så tidigt skede som möjligt. Praktik (språk/yrke) och validering av tidigare erfarenheter.
- Kolla upp vilken förhandsinformation flyktingarna har fått innan om Finland/Åland (ofta har de fått Finlands-information som kanske inte alltid är så relevant vad gäller förhållandena om Åland, då viktigt att fylla på med relevant information).
- Vad gäller förskola och grundskola är det önskvärt om det i den inledande tiden finns personal på plats som behärskar barnens modersmål och som kan hjälpa dem att tolka och förklara kulturkoder. Specialpedagoger behövs, och man behöver också tänka på läxhjälp eftersom föräldrarna inte har förutsättningar att hjälpa sina barn med skolarbetet. Det är möjligt att barnen är duktiga på vissa skolämnen som musik, idrott, matematik etc, vilket är bra att stärka. Det är områden där är svenskan inte är helt avgörande för att känna sig delaktig i skolans verksamhet.
- I början av flyktingmottagningen är det också viktigt att tänka på transportlogistik. Mariehamns stad hade avtal med Mariehamns taxi som hämtade och lämnade vid sjuk- hälsobesök, alla administrativa möten. Man gjorde upp ett schema. Innan hälsokontrollerna är genomförda och man fått svar på alla prover, kan man inte gå vidare med nästa steg i processen.
- En välkomstceremoni i Stadshuset ordnades för att välkomna flyktingarna till staden, något som var mycket uppskattat och som PH rekommenderar att man gör igen. Kan också vara bra att ha koll på för flyktingarna viktiga högtider så att man kan uppmärksamma dem tillsammans. En annan sak att

fundera på är att ordna studiebesök till institutioner och företag, utflykter och även rundtur på Åland så att flyktingfamiljerna kan orientera sig och bilda en uppfattning om var de har hamnat.

- En av de stora utmaningarna tidigare har rört hälsovården. Samordning, remisser, ska man gå till ÅHS/privatmottagning, vem ska betala? Det är viktigt att reda ut på förhand vad som förväntas. Bra idé om det finns en samordnare på ÅHS som kan vara behjälplig. Tidigare flyktingmottagning erbjöd även alla gratis tandvårdsundersökningar, hur ser möjligheterna för kostnadsersättning ut för det? Mycket av flyktingmottagningen kretsar inledningsvis kring vårdinsatser och ekonomi.
- En annan utmaning är att hitta en balans mellan att lära sig språk genom att gå på kurs och att komma ut i arbetslivet så fort som möjligt. Är avgörande för familjen att de vuxna har en försörjningsmöjlighet.
- Personal som arbetar med flyktingarna bör också ha en beredskap på att det när som helst och utan förvarning kan komma stressreaktioner från flyktingarna. Kunskap om hur bäst bemöta detta och insikt att det inte är personligt.
- Slutligen rekommenderar PH att göra studiebesök till andra kommuner som har tagit emot flyktingar från samma land för att utbyta erfarenheter.

Bilaga:

B. Lista över remissinstanser

Organisation/Myndighet/funktion	Namn
Brändö kommun, direktör	John Wrede
Brändö kommun, ordförande	Margaret Lundberg
Jomala Kommun, direktör	John Eriksson
Jomala kommun, ordförande	Fredrik Lundberg
Kumlinge Kommun, direktör	Jim Eriksson
Kumlinge Kommun, kommunstyrelsens ordförande	Mia Hanström
Kökar Kommun/medborgarinitiativ	Casper Mickwitz
Kökar kommun, direktör	Kurt Forsman
Lemlands kommun, direktör	Mikael Smeds
Lemlands kommun, ordförande	Danne Sundman
Mariehamns Stad, socialdirektör	Susanne Lehtinen
Mariehamns stad/Fd invandrasekreterare	Petra Héd
Mariehamns stad Barnomsorgschef	Pamela Sjädh
Mariehamns stad Strandnäs skola	Camilla Olin
Mariehamns stad Strandnäs skola	Lena Torrkulla-Hannus
Medis, rektor	Leena Raitanen
Medis, biträdande rektor	Ann Westerlund
Landskapsregeringen, utbildning	Elisabeth Storfors
Landskapsregeringen, utbildning	Bodil Regård
Landskapsregeringen, utbildning	Bo Nygård
Ams, myndighetschef	Casper Wrede
Ams, biträdande myndighetschef	Yvonne Aspholm
ÅHS, ledningsgrupp	Ledningsgruppen
FPA, distriktschef	Hillevi Smeds
Polisen, polischef	Teijo Ristola
Röda Korset Åland, verksamhetsledare	Stefan Simonsen
Rädda Barnen, verksamhetsledare	Janina Björni
Folkhälsan, verksamhetsledare	Bertil Nordin
Ålands mångkulturella förening, ordförande	Ulrika Holmlund
Raseborg, invandrarkoordinator	Börje Mattsson
Österbottens samkommun (K5), invandrarkoordinator	Lilian Ivars

Bilaga C

Förberedelser för kvotflyktingarbetet i kommunen:

Integration av kvotflyktingar under de fyra första åren - mall framtagen i Janakkala oktober 2011
Översättning från dokument ([original tillgängligt på finska](#), sid 14)
Janakkala kommun har ca 17 000 invånare

- [Kommunal] invandrarservice, kvotflyktingar
- Sjuk och hälsovård, kvotflyktingar
- Barnomsorg, daghem
- Skola, eftis

